

Arolygiaeth Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
Her Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales

Adroddiad Blynyddol Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg Estyn

2019-2020

1 Diben

- 1.1 Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi prif waith Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg Estyn yn ystod y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2019 a 31 Mawrth 2020. Prif rôl y Pwyllgor yw darparu cyngor annibynnol i Brif Arolygydd EM a Swyddog Cyfrifyddu Estyn. Felly, yn ystod y flwyddyn, mae'r Pwyllgor wedi delio â'r prosesau strategol ar gyfer risg, rheoli a llywodraethu trwy ganlyniadau'r archwiliadau mewnol ac allanol yn ogystal â'r broses hunanwerthuso a phrosesau eraill. Mae gan y Pwyllgor rôl allweddol mewn diffinio agweddau ar y gwaith archwilio a monitro ymatebion rheolwyr i'r materion a godwyd.
- 1.2 Mae'r adroddiad yn disgrifio'r modd y bu i'r Pwyllgor gyflawni'r cyfrifoldebau hyn yn ystod 2019-2020 a chanlyniad y gwaith mewn perthynas â gwelliannau pellach wrth lywodraethu a rheoli'r sefydliad. Mae'r adroddiad wedi ei fwriadu i lywio Datganiad Llywodraethu'r Swyddog Cyfrifyddu a fydd yn cael ei gynnwys yn Adroddiad a Chyfrifon Blynyddol Estyn ar gyfer 2019-2020.

2 Y Pwyllgor yn ystod 2019-2020

- 2.1 Roedd aelodau o'r Pwyllgor yn ystod y flwyddyn fel a ganlyn:

Judith Fabian	Cyfarwyddwr Anweithredol
Arwel Thomas	Cyfarwyddwr Anweithredol (Cadeirydd)
Ronnie Alexander	Cyfarwyddwr Anweithredol

Roedd y mynychwyr o blith rheolwyr Estyn yn cynnwys:

Meilyr Rowlands	PAEM, Estyn
Jassa Scott	Cyfarwyddwr Strategol, Estyn
Phil Sweeney	Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol, Estyn
Claire Morgan	Cyfarwyddwr Strategol, Estyn

Gellir gweld cylch gorchwyl y Pwyllgor o fewn Fframwaith Llywodraethu Corfforaethol Estyn a dangosir tâl yr aelodau yng Nghyfrifon Adnoddau Blynyddol Estyn (mae'r ddwy ddogfen ar gael ar wefan Estyn).

- 2.2 Yn ystod 2019-2020, parhaodd Archwilio Cymru i ddarparu gwasanaeth Archwilio Allanol a darparodd RSM wasanaeth Archwilio Mewnol.
- 2.3 Yn unol â'r hyn a drefnwyd, cyfarfu'r Pwyllgor ar 13 Mai 2019, 3 Gorffennaf 2019, 6 Tachwedd 2019 a 28 Ionawr 2020 ac fe gafwyd presenoldeb llawn yn y cyfarfodydd hyn gan y rheiny a restrwyd uchod, ac eithrio un ymddiheuriad gan un o'r mynychwyr o blith y rheolwyr. Mae'n arferol i gyfarfodydd ystyried adroddiadau'n ymwneud â gwaith archwilio a gwblhawyd o fewn y flwyddyn bresennol a'r flwyddyn ariannol flaenorol lle cwblhawyd y gwaith maes archwilio yn agos at ddiwedd y flwyddyn; roedd hyn yn wir am 2019-2020.
- 2.4 Ni chynhaliwyd unrhyw gyfarfodydd ychwanegol eraill yn ystod y flwyddyn i ymateb i ddigwyddiadau neu faterion. Roedd cynrychiolwyr yr archwilwyr allanol a mewnol yn bresennol ym mhob un o'r cyfarfodydd a rhoddodd Robert Gairey (Estyn) gymorth ysgrifenyddol i'r Pwyllgor. Mynychodd aelodau eraill o staff Estyn y Pwyllgor pan oedd materion yn gysylltiedig â'u cyfrifoldebau yn cael eu trafod ac roedd rhai o staff Estyn yn mynychu cyfarfodydd fel arsyllwyr.

- 2.5 Roedd safon yr adroddiadau, ymateb rheolwyr, olrhain argymhellion a chyfraniad holl aelodau'r Pwyllgor yn cael eu nodi'n gyson. Roedd aelodau'r Pwyllgor, sy'n gweithredu'n dda fel grŵp, yn parhau i holi cwestiynau perthnasol ac amserol. Mae gan aelodau'r Pwyllgor yr arbenigedd a'r profiad gofynnol.
- 2.6 Trwy gydol y flwyddyn, mae'r Pwyllgor wedi parhau i weithredu'n electronig ac fe gaiff yr holl bapurau eu cyflwyno i aelodau trwy allrwyd Estyn neu drwy atodiadau e-bost. Mae gliniaduron wedi bod ar gael i'r holl aelodau yn y cyfarfodydd. Fe wnaeth pawb a oedd yn bresennol werthuso'r holl gyfarfodydd, ac roedd yr ymateb yn gadarnhaol, ar y cyfan. Mae adborth o'r fath ar ddiwedd cyfarfodydd, sy'n nodwedd o holl gyfarfodydd Llywodraethu Estyn, yn galluogi pawb sy'n bresennol i fynegi eu safbwyntiau, ac mae hyn yn arwain at welliannau o ansawdd da.

3 Amgylchedd rheoli

3.1 Archwilio Mewnol

- 3.1.1 Yn dilyn ymarferiad caffael ffurfiol, cafodd y contract i ddarparu gwasanaethau archwilio mewnol ei ail-ddyfarnu i RSM ym Mai 2019 am gyfnod cychwynnol o un flwyddyn gyda darpariaeth i'w ymestyn am hyd at ddwy flynedd arall yn amodol ar adolygiadau o berfformiad. Wrth ddyfarnu'r contract, cytunwyd ar ymagwedd newydd at waith archwilio, yn seiliedig ar weithio ar y cyd i gynhyrchu mapiau sicrwydd ar gyfer gweithgareddau sy'n benodol i Estyn, rhwng Estyn ac RSM. Mae'r adroddiadau sicrwydd hyn wedi helpu gwreiddio arferion da ymhellach ar gyfer prosesau adnabod a rheoli risg.
- 3.1.2 Ar sail rhaglen waith gytûn (a sefydlwyd yn dilyn proses Asesiad Archwiliad Anghenion), fe wnaeth y Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg adolygu'r adroddiadau canlynol a ddarparwyd gan yr Archwilydd Mewnol (RSM).

Adroddiadau	Sgôr sicrwydd	Nifer yr argymhellion (sgôr blaenoriaeth)
1 Teithio a chynhaliaeth	Sylweddol	1 (Isel)
2 Mapio sicrwydd – Cydlynwyr arolygu	Cynghorol	
3 Hapwiriadau ac olrhain argymhellion	Amherthnasol	
4 Mapio sicrwydd – cynllunio a defnyddio *	Cynghorol	
5 Asedau a rhestr eiddo *	Sylweddol	2 (isel)
6 Rheolaethau ariannol allweddol *	Sylweddol	5 (isel)

* Cwblhawyd yr archwiliadau yn 2019-20 – adolygwyd yr adroddiadau yng nghyfarfod PASR ym mis Mai 2020.

- 3.1.3 Cynllunnir cwmpas Archwilio Mewnol er mwyn darparu lefel resymol o sicrwydd fod systemau llywodraethu a rheoli risg allweddol Estyn yn gweithredu'n effeithiol a bod rheolaethau mewnol cadarn ar waith. Gan gofio hyn, mae'n bleser dweud nad yw RSM wedi gweld bod angen gwneud unrhyw argymhellion lefel uchel. Mae RSM wedi dweud eu bod yn fodlon ag ymatebion y rheolwyr i'r argymhellion hyn ac yn

derbyn mewn rhai achosion y dylid sicrhau cydbwysedd rhwng lleihau risg a rhoi gweithdrefnau rheoli costus ar waith.

- 3.1.4 Nodwedd arall o gwmpas Archwilio Mewnol yw cynnal adolygiadau dilynol o argymhellion y cytunwyd arnynt yn flaenorol ynghyd ag adolygiadau cydymffurfio neu hapwiri. Mae'r system olrhain ar gyfer yr argymhellion ym mhob adroddiad archwilio wedi parhau i gael ei defnyddio yn ystod y flwyddyn, ac mae'n cynnwys gwybodaeth fel dyddiad cwblhau ar gyfer camau gweithredu penodol, perchnogaeth, adroddiadau cynnydd gan reolwyr a ph'un a oedd y camau gweithredu wedi cael eu cwblhau gan Estyn a'u gwirio gan Archwilio Mewnol. Mae'n bleser nodi bod RSM wedi adrodd am lefel uchel o gydymffurfio, gan ganmol Estyn am lefelau gweithredu argymhellion blaenorol. Fel Pwyllgor, rydym hefyd yn ddiolchgar i RSM am ddarparu argymhellion diweddarach mewn rhai meysydd sy'n adlewyrchu newidiadau naill ai mewn gweithdrefnau neu arferion. Mae'r dull hwn yn ategu'r adolygiadau o systemau craidd eraill ac yn cynnig safbwynt newydd i'r broses archwilio.
- 3.1.5 Yn ystod y flwyddyn, bu newid o ran y Pennaeth Archwilio Mewnol gydag Alistair Campbell yn gadael RSM a Louise Tweedie yn ymgymryd â'i rôl. Mae datganiad sicrwydd Pennaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2019-2020 yn dod i'r casgliad canlynol: **'Mae gan y sefydliad fframwaith digonol ac effeithiol ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol'**. Mae RSM wedi rhoi sicrwydd nad oes unrhyw achos o wrthdaro buddiannau yr hoffent adrodd amdano a'u bod wedi cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus wrth ymgymryd â'u gwaith archwilio.

3.2 Archwilio Allanol

- 3.2.1 Cyflwynodd Archwilio Cymru y ddogfen Cyflawniadau'r Archwiliad yn y cyfarfod ym Mai 2019 ar gyfer archwilio Adroddiad Blynyddol a Chyfrifon Estyn 2018- 2019. Eglurodd y ddogfen hon gyfrifoldebau cymharol Estyn ac Archwilio Cymru.
- 3.2.2 Adolygwyd y gwaith Archwilio ar gyfer cyfrifon 2018-2019 yng nghyfarfod y Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg yng Ngorffennaf 2019. Nododd Archwilio Cymru, yn adroddiad ISA 260 i'r rheiny sydd â gofal am lywodraethu, eu bod yn bwriadu **cyhoeddi barn archwilio ddiamod** a'u bod yn fodlon i PAEM fel Swyddog Cyfrifyddu gymeradwyo cyfrifon 2018-2019. Nododd Archwilio Cymru nad oedd unrhyw achos o wrthdaro buddiannau ar eu rhan nhw. Fe wnaethant nodi hefyd fod y **cyfrifon wedi cael eu cyflwyno yn unol â'r terfyn amser a safonau ansawdd, ac, nad oedd yr archwiliad yn nodi unrhyw wendidau perthnasol mewn rheolaethau mewnol.**
- 3.2.3 Roedd Archwilio Cymru yn credu bod materion yn deillio o'r archwiliad o'r cyfrifon yn faterion cymharol ddibwys ac felly tynnodd sylw at y rhain mewn trafodaethau ar ôl yr archwiliad gyda'r tîm Cyllid yn hytrach na chyhoeddi Llythyr Rheoli ffurfiol. Rhoddwyd **barn ddiamod** i'r **datganiadau ariannol**, ac ar ôl i'r Archwilydd Cyffredinol eu llofnodi, **fe'u gosodwyd gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ym mis Gorffennaf 2019.**

4 Cydweithrediad rhwng Archwilio Mewnol ac Allanol

- 4.1 Mae'r Pwyllgor wedi trafod y modd y mae'r Archwilwyr Mewnol ac Allanol yn cyfathrebu a gweithio gyda'i gilydd i leihau lefel unrhyw waith wedi'i ddyblygu. Mae

RSM ac Archwilio Cymru wedi rhoi gwybod i'r Pwyllgor bod deialog a chydlynu parhaus wedi digwydd eleni.

- 4.2 Mae'r Pwyllgor yn fodlon ag ansawdd y gwasanaeth a ddarperir gan yr Archwilwyr Mewnol ac Allanol.

5 Llywodraethu Corfforaethol

- 5.1 Gwerthuswyd ansawdd y gwaith archwilio a gwaith y Pwyllgor yn ystod y flwyddyn gan ddefnyddio sawl dull gwahanol, sef:
- gwerthusiad ar ddiwedd cyfarfod a gwerthusiad blynyddol
 - olrhain y camau gweithredu a gytunwyd yn holl gyfarfodydd y Pwyllgor
 - arfarniad blynyddol o Gyfarwyddwyr Anweithredol gan PAEM/Swyddog Cyfrifyddu
 - adolygiad blynyddol o Gylch Gorchwyl
 - cyfarfod blynyddol gyda'r Archwilwyr Mewnol ac Allanol
 - trafodaeth yn dilyn cyfarfodydd Cadeiryddion Pwyllgor Archwilio a Risg Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru
- 5.2 Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor wedi cael ei ddsbarthu i'r holl aelodau gyda'r papurau er mwyn sicrhau bod y Pwyllgor yn canolbwyntio ar ei brif gyfrifoldebau. Caiff Fframwaith Llywodraethu Corfforaethol Estyn ei adolygu'n rheolaidd yn y Bwrdd Strategaeth hefyd, ac fe gaiff Cylch Gorchwyl y Pwyllgor ei ddiweddarau fel y bo'n briodol.
- 5.3 Mae datganiad sicrwydd y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol yn parhau i fod yn rhan ganolog o drafodaethau'r Pwyllgor ac mae'n rhoi manylion am lywodraethu, rheoli risg a rheolaethau mewnol Estyn. Mae'r datganiad hwn yn llywio'r Datganiad Llywodraethu, sydd wedi bod ar agenda'r Pwyllgor trwy gydol 2019-2020.
- 5.4 Bob mis Mai, mae'r Pwyllgor yn adolygu risgiau'r Tîm Cyllid, sef cofrestr risg benodol sy'n canolbwyntio ar y risgiau yn gysylltiedig â phrosesau a gweithdrefnau ariannol Estyn. Mae'r risgiau'n cynnwys asesiad o'r rheolaethau i ddarganfod twyll, a gwerthusiad o effeithiolrwydd neilltuo dyletswyddau.
- 5.5 Yn unol â blynyddoedd blaenorol, mae'r Pwyllgor wedi cymhwyso safonau llywodraethu uchel, y mae aelodau a mynychwyr wedi gwneud sylwadau arnynt drwy holiadur. Defnyddiwyd yr holiadur i gwblhau pecyn cymorth y Swyddfa Archwilio Genedlaethol i asesu effeithiolrwydd y Pwyllgor. Fe wnaeth cwblhau pecyn cymorth y Swyddfa Archwilio Genedlaethol alluogi'r aelodau i ddod i'r casgliad fod y Pwyllgor yn gweithredu'n effeithiol ac y gallai ddangos arfer gadarn. Arweiniodd cwblhau'r pecyn cymorth at nifer o gamau gweithredu a gynlluniwyd i adeiladu ar arferion presennol y Pwyllgor. Mae'r rhain yn cynnwys:-
- Sefydlu rhaglen o gyfarfodydd (blynyddol) rheolaidd gyda chynrychiolydd Swyddog Cyfrifyddu Llywodraeth Cymru
 - Gwahodd arbenigwyr allanol ar destunau fel seiberddiogelwch a gwrthdwyll i annerch y Pwyllgor
 - Ehangu ymhellach gynnwys datganiadau sicrwydd chwarterol y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol

- 5.6 Teimlai aelodau fod y diwylliant 'gwella' yn y sefydliad yn parhau i gael ei adlewyrchu ym mhopeth a oedd yn dod gerbron y Pwyllgor. Mae'r Pwyllgor yn ymdrechu i wella'n barhaus ac felly mae'n ddiolchgar i bawb sy'n cyfrannu at ei waith mewn modd mor gadarnhaol.
- 5.7 Mae'r eitem sefydlog ar ddiweddariadau cyfreithiol a rheoleiddio gan yr Archwilwyr Mewnol ac Allanol yn sicrhau bod yr aelodau'n cael eu harfarnu'n llawn am unrhyw newidiadau sy'n effeithio ar sefyllfa Estyn o ran y gyfraith, adrodd neu gydymffurfio, i'r graddau y mae'n effeithio ar waith y Pwyllgor. Mae'r Cyfarwyddwr Gwasanaethau Corfforaethol hefyd yn darparu diweddariadau rheolaidd gan Grŵp Penaethiaid Adnoddau Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru, a'i Is-Grŵp Swyddogion Cyllid, gan gynnwys unrhyw ohebiaeth berthnasol at y Swyddog Cyfrifyddu. Mae PAEM yn darparu diweddariad llafar ym mhob cyfarfod ar y datblygiadau yn Estyn ac unrhyw newidiadau allanol a allai effeithio ar waith a chyfrifoldebau'r Pwyllgor.

6 Risg a Thwyll

- 6.1 Mae'r Pwyllgor yn parhau i fod yn fodlon fod gan Estyn Bolisi priodol ar Reoli Risg sy'n cael ei oruchwylio gan y Bwrdd a bod ei gofrestr risg yn adlewyrchu'n ddigonol y risgiau y mae Estyn yn eu hwynebu a'u heffaith debygol. Mae'r gofrestr risg hefyd yn nodi'r camau rheoli a gymerwyd i liniaru a dileu'r risgiau. Gan fod aelodau'r Pwyllgor yn gwasanaethu fel cyfarwyddwyr anweithredol ar Fwrdd Estyn hefyd, gallant gael golwg dda ar risgiau a chymryd rhan uniongyrchol mewn trafodaethau am strategaethau a chymau gweithredu rheoli risg.
- 6.2 Mae'r Pwyllgor hefyd yn fodlon fod proses ddigonol ar waith i hysbysu am achosion o dwyll neu dwyll posibl pan fyddant yn codi a bod Estyn wedi rhoi digon o eglurder a hyfforddiant i staff ynglŷn â sut i ddelio ag achosion o'r fath. Rydym hefyd yn cael gwybod gan ein Harchwilwyr Allanol a Mewnol pan fydd twyll canfyddedig wedi cael ei nodi a sefydlwyd trefniant cysylltu priodol gyda'r swyddfa cymorth arbenigwyr twyll yn Llywodraeth Cymru. Cadarnhaodd adroddiadau sicrwydd Cyfarwyddwr y Gwasanaethau Corfforaethol i ARAC nad oedd unrhyw achosion o dwyll neu amheuaeth o dwyll wedi codi yn ystod y flwyddyn.

7 Materion ychwanegol

- 7.1 Yn ystod y flwyddyn, mae'r Pwyllgor wedi cael gwybodaeth ac wedi adolygu'r materion canlynol:
- manylion am yr holl ildadau hawl ac ymadawiadau
 - adroddiad blynyddol ymgynghorol ar gostau
 - datganiad Archwilio Cymru – Ymholiadau'r archwiliad i'r rheiny sydd â gofal am Lywodraethu a Rheoli
 - adolygiad Archwilio Cymru o Ddatganiadau Ariannol Cyrff y Llywodraeth Ganolog 2016-2017
 - Papurau a diweddariadau amrywiol wedi eu darparu gan RSM ac Archwilio Cymru

8 Casgliad

- 8.1 Mae'r Pwyllgor wedi gweithredu yn unol â safon uchel yn ystod y flwyddyn ac wedi cael gwybodaeth briodol, reolaidd ac amserol am gynhyrchu cyfrifon adnoddau Estyn, ac yn benodol am amgylchedd rheoli Estyn. **Mae'r Pwyllgor yn parhau i fod yn fodlon y gall y Swyddog Cyfrifyddu fod yn sicr i raddau helaeth wrth gwblhau'r Datganiad Llywodraethu fod sefyllfa Estyn o ran rheoli, risg a llywodraethu yn 2019-2020 yn gadarn.**

9 Cydnabyddiaethau

- 9.1 Rwy'n ddiolchgar i bawb sydd wedi mynychu'r Pwyllgor am eu gwaith a'u cyfraniad yn ystod y flwyddyn. Mae gwaith Phil Sweeney a Robert Gairey, gyda chefnogaeth gan aelodau staff eraill, wedi bod yn ganolog i waith y pwyllgor, a gwerthfawrogir eu cyfraniadau. Rwyf hefyd yn ddiolchgar i Terry Lewis ac Amanda Hughes o Archwilio Cymru ac Alastair Campbell a Louise Tweedie o RSM am eu cymorth a'u cyngor yn ystod y flwyddyn.

Arwel Thomas
Cadeirydd Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg Estyn
Mai 2020